

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

ОСТРОВСЬКА ОКСАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

**СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ ВАЛЮТНИМ
ФОНДОМ: РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи за другим рівнем вищої освіти (магістр)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми дослідження Сучасна фінансово-економічна ситуація в країні є наслідком взаємодії, внутрішніх та зовнішніх чинників, таких як падіння національного виробництва, зниження ВВП, зростання інфляції, девальвація національної валюти. В подоланні кризових явищ особливу роль відіграє надання технічної, фінансової та аналітичної допомоги з боку міжнародних фінансових організацій. Співробітництво з провідними міжнародними фінансовими організаціями на нинішньому етапі трансформаційних перетворень виступає обов'язковою умовою вирішення багатьох стратегічних завдань України. Таким чином, одним із шляхів вирішення цієї проблеми є співпраця України з міжнародними фінансовими організаціями, однією з яких є Міжнародний валютний фонд, з яким наша держава співпрацює починаючи ще з 1992 року. Аналіз співробітництва України та МВФ на всіх етапах надає змогу побачити всі помилки та упущення які були в минулому та використати цей досвід за для покращення співпраці, як двох суб'єктів міжнародного права, нормативно-правового регулювання використання зовнішніх позик.

Огляд літератури з теми дослідження Огляд літератури з теми дослідження. Дослідження історії, правового статусу та діяльності МВФ проводили ряд авторів, це, зокрема: І.І. Вербицька, В.М. Данилишин, Б.В. Соколов, Г.М. Терещенко, А.С. Філіпенко. : І.В. Антоненко, В.Г. Кабанов, В.В. Салтинський, М.В. Ливдар, Н.Б. Ярошевич, А.О. Підгірняк, Я.С. Палама, С. Я. Боринець, В. А. Василенко, В. Н. Денисов, О. О. Харчук, В. Г. Буткевич, В. І. Муравйов, В. П. Колосова; О. О. Шибяєва, Т. М. Нешатаєва, О. Г. Зайцева, В. С. Кузнецов, Ю. М. Колосов, Дж. Голд, Д. Дрісколл, В. Ебке, Х. Кельзен, Є. Краас, М. Медіна, Д. Мітрані, К. Наді, П. Пескаторе, В. Моравецький та ін. Крім того, важливу роль відіграють доповіді та аналітична робота працівників Фонду.

Об'єктом дослідження є процес співпраці України з Міжнародним

валютним фондом

Предметом дослідження є результати та перспективи співпраці України з Міжнародним валютним фондом

Мета роботи. даної магістерської роботи є аналіз співпраці України з Міжнародним валютним фондом, визначення її результатів та подальших перспектив, а також формулювання рекомендації щодо її удосконалення.

Завдання. Для досягнення поставленої мети сформульовано наступні завдання:

- охарактеризувати міжнародно-правовий статус МВФ та його роль у системі міжнародних валютно-фінансових відносин;
- висвітлити специфіку форм і методів діяльності МВФ, проаналізувати практику їх застосування;
- визначити нормативно-правові основи співпраці МВФ з Україною;
- розкрити специфіку етапів співпраці України з МВФ;
- проаналізувати практику виконання Україною інституційних умов надання їй фінансової допомоги та сучасний стан відносин між МВФ та Україною;
- визначити проблеми та перспективи відносин України та МВФ;
- запропонувати рекомендації щодо покращення співпраці МВФ та України.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу магістерської роботи становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених та спеціалістів з питань історичних передумов створення та нормативно-правового статусу МВФ, історії співробітництва Фонду з Україною, а також економічно-правових засад на яких воно здійснюється.

Для досягнення поставленої мети в магістерській роботі застосовані загальнонаукові методи дослідження. Історичний метод було застосовано в процесі аналізу соціально-економічних, політичних і правових передумов створення МВФ та вивчення його практики в різні періоди, що характеризують найважливіші етапи діяльності цієї міжнародної установи.

Широко застосований в роботі формально-юридичний метод, що дало можливість з'ясувати зміст нормативних положень Угоди про створення МВФ як установчого акту, та правового поля співпраці з країнами-членами, в першу чергу з Україною. Порівняльний метод застосовувався в процесі аналізу фінансово-кредитної діяльності Фонду, а також аналізі етапів його співпраці з Україною. Діалектичний метод дав можливість показати форми діяльності МВФ в їх різноманітності та суперечливості, розробити пропозиції щодо покращення його відносин з Україною, проаналізувати проблеми та перспективи, переваги та недоліки такої співпраці. Системно-функціональний метод дозволив комплексно охарактеризувати організаційно-правову структуру МВФ, показати його місце та роль в міжнародній, валютно-фінансовій системі та критично осмислити його діяльність по відношенню до України, особливо в умовах глибокої криз вітчизняної економіки. Метод системного аналізу використовувався під час дослідження елементів міжнародної валютної системи, втілених у МВФ, визначення впливу Фонду на розвиток економічних відносин в Україні. При висвітленні питання вдосконалення відносин України з МВФ з метою підвищення ефективності їхньої співпраці, перш за все в кредитній сфері, використовувався метод моделювання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в у теоретичному обґрунтуванні та критичному аналізі діяльності МВФ, його співпраці з Україною в розрізі попередніх років та сьогодення, включно із пошуком шляхів для її покращення, дослідженні переваг, недоліків та ризиків співпраці нашої держави з Фондом.

Практичне одержаних в роботі результатів полягає в тому, що її висновки і пропозиції можуть бути використані для подальших наукових досліджень даної тематики, удосконалення законодавства України з питань валютно-фінансових відносин, більш ефективного використання Україною валютних кредитів МВФ. Дане дослідження також може бути використано в навчальному процесі для підготовки фахівців в галузі публічного управління.

Структура роботи. відповідає поставленій цілі та завданням. Дослідження складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів (сьоми підрозділів), висновків, списку 95 сторінок

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми магістерської роботи, представлено мету і завдання, визначено об'єкт та предмет, сформульовано методологію дослідження, показано теоретичну і практичну значущість отриманих результатів, апробацію результатів.

У першому розділі «Основні засади співробітництва України з МВФ» розглянуто передумови вступу та еволюція взаємовідносин України з Міжнародним валютним фондом.

З моменту набуття незалежності 24 серпня 1991 року Україна опинилася в стані країни з перехідною економікою. Їй необхідно було визначити орієнтири економічної структури, створення якої забезпечило б країні гідне місце у світовій економіці. Місце, в якому Україна не тільки залежала б від світової кон'юнктури та балансу сил між конкуруючих виробників та ринків, але й впливала б на перебіг глобальних подій.

Україні необхідно було запровадити свої власну валюту, це дозволяло уникнути багатьох проблем, що існували в країнах, які затримувалися з вирішенням цього питання.

Слід зазначити, що, крім юридичного фінансового суверенітету, існує і фактичний рівень, який обумовлений залежністю внутрішнього грошового обігу від впливу іноземної валюти. Ця залежність проявляється не лише у кількісних показниках використання іноземної валюти (частка у вкладах, обсягах кредитів, платежів тощо), а й у прямій прив'язці обмінного курсу або обсягу емісії національної валюти до курсу іноземної валюти або її припливу на внутрішній ринок. Можливість переходу України на схему валютного правління мала певну актуальність. високої інфляції та відсутності конституційних гарантій незалежного функціонування Національного банку України.

На момент вступу України до МВФ (вересень 1992 року) все ще не було ратифіковано статтю VIII, яка передбачає зобов'язання держави-члена забезпечити конвертованість своєї валюти для поточних операцій, натомість були використані можливості для збереження у силі існуючих обмежень, як це дозволялося статтею XIV. Цей перехідний період тривав майже чотири роки (до травня 1996 року), коли була ратифікована стаття VIII у контексті підготовки до введення гривні в обіг (що сталося у вересні 1996 року).

З вище наведеного можна зазначити, що Україна опинилася в стані перехідної економіки. Але головною проблемою на той час було те, що в країні був високий рівень інфляції і не існувало власної валюти. Тому вступ до МВФ на той час розглядався, як вихід з такого становища. Україна стала членом Міжнародного валютного фонду після підписання Міністром фінансів Г. Пятаченком Статуту МВФ 3 вересня 1992 року. Цьому передувала значна підготовча робота, проведена Міністерством фінансів та Національним банком України відповідно до Закону України "Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства гарантійних інвестицій" (прийнято від 3 червня 1992). Однак перша фінансова програма для України (0,5 млрд. доларів США) була запущена лише у 1994 році. З того часу багато хто сприймає меморандум МВФ як "вирок". Оскільки Україна набула достатньо великого досвіду у відносинах із цією міжнародною організацією.

Цій події передувала значна підготовча робота, проведена Міністерством фінансів та Національним банком України відповідно до Закону України № 2402-ХІІ "Про приєднання України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку розвитку України, Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку розвитку України. Щодо використання Україною кредитів МВФ, то слід зазначити, що більша частина цих грошей була направлена на кредити Міністерству фінансів та була

використана для обслуговування зовнішнього боргу, фінансування дефіциту платіжного та торгового балансів, у тому числі на імпорتنі закупівлі за багатьма напрямками, включаючи паливно-енергетичний комплекс, сільське господарство та інші. Ще одним напрямом використання кредитів МВФ стало формування валютних резервів.

Допомога МВФ дала Україні можливість підтримувати стабільність національної валюти, успішно провести грошову реформу та запровадити конвертованість гривні для поточних операцій. Збільшення валютних резервів та його висока стабільність служать доказом стійкості фінансової системи та підвищують довіру до неї.

Водночас важливо зазначити, що співпраця не обмежувалася отриманням та використанням кредитів Фонду. Насправді, більш важливою була співпраця щодо запровадження національної валюти (вихід із єдиної карбованцевої) зони, введення гривні тощо), а також забезпечення її конвертованості за поточними операціями. Тобто на даному етапі розвитку міжнародної валютної системи Фонду довелося вирішувати спільно з новими постсоціалістичними країнами-членами, ті ж питання, які раніше вирішувалися разом з країнами Західної Європи. Україна стала членом МВФ відповідно до Закону України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» від 24 червня 1992 р. Згідно з яким, Кабінет Міністрів України отримав повноваження щодо сплати від імені України платежів до Фонду. відповідно до якого на Міністерство фінансів України (Мінфін) покладається здійснення всіх фінансових операцій між Україною та міжнародними фінансовими організаціями (МФО). Згідно з вищезгаданим Законом Україна виступає як позичальник, Національний банк України (НБУ) – як банк – держатель коштів МФО, які здійснюють фінансування в межах України. В разі потреби Мінфін або НБУ надають інструкції, що необхідні для виконання зобов'язань

України. Крім того, НБУ є розпорядником кредитів, отриманих від МВФ, а погашення та обслуговування наданих кредитів здійснюється його коштом. У Статтях Угоди МВФ 1944 суб'єктами, яким виділяється фінансування, є держави. Зокрема, у п. «а» розділу 2 статті V зазначається, що надання спеціальних прав запозичення або валют здійснюється державі-члену щодо її ініціативи. Разом з тим, розділ 1 статті V закріплює, що взаємодія з міжнародною організацією від імені держави можуть здійснювати лише казначейство, центральний банк чи інші фіскальні органи. При цьому в усьому тексті документа немає згадок про легітимність таких органів ні як підстави для виділення фінансування, ні як здійснення контактів з МВФ.

Отже, виділяючи кошти надання допомоги, МВФ керується принципами визнання держав та урядів

У другому розділі «Досвід співробітництва України з Міжнародним Валютним Фондом» розглядається фінансово-кредитна діяльність МВФ та її вплив на економічний розвиток України. Країна співпрацює з Міжнародним валютним фондом вже протягом 26 років. Україна є одним трьох найбільших позичальників МВФ, поряд з Грецією та Португалією.

За цей час було здійснено сім програм співпраці з МВФ, нинішня, найтриваліша з них – восьма. При цьому жодна з програм не була виконана в повному обсязі. До квітня 2017 року Київ ніколи не отримував більше двох чи трьох траншів у рамках однієї програми – щоразу після другого чи третього платежу інтерес до продовження співпраці втрачали або представники МВФ – через зрив зобов'язань українською стороною, або урядом України, коли з'являлася можливість взяти кредит, не обумовлений зобов'язаннями проведення реформ, або зникала гостра потреба в кредитуванні. Для кожного з етапів характерні певні особливості та умови. Нині триває восьмий етап. До його виконання МВФ надає все нові вимоги:

Відповідно до нового розкладу, затвердженого МВФ, наступні транші кредиту Україна зможе отримати в березні та червні 2022 року. Однак для

цього уряд зобов'язався виконати низку вимог. До кінця листопаду 2021 року Україна має виконати такі структурні маяки:

По-перше – затвердити бюджет-2022, у якому дефіцит не перевищував би 3,5% від ВВП або близько 188 млрд. грн. Верховна Рада планує почати розгляд бюджету наступного тижня, тож шанс на вчасне виконання цієї умови примарний. Тим більше, що бюджет має враховувати всі потенційні зміни податкового законодавства, зокрема законопроект № 5600, ухвалення якого в другому читанні відкладалося кілька разів.

По-друге – затвердити план передавання повноважень від старих членів наглядових рад держбанків до нових. У нинішніх членів наглядових рад повноваження закінчуються навесні 2022 року, тож для МВФ важливо, щоб вони встигли передати повноваження, і в наглядових радах зберігалось правонаступництво. Нових членів наглядових рад мають обрати за повною процедурою, яка включає всі конкурси.

До кінця грудня 2021 року Україна зобов'язалася опублікувати повний аудит Фонду боротьби з коронавірусом. Державна аудиторська служба цього досі не зробила. На запит ЕП служба розкрила лише частину аудиту.

До кінця грудня 2021 року Офіс генпрокурора має опублікувати проміжний звіт щодо розслідувань у справах доведення банків до банкрутства. Такі звіти мають стати регулярними та оприлюднюватися кожні пів року. У них мають міститися, зокрема, дані щодо стану кримінальних проваджень проти колишніх власників, менеджерів та пов'язаних з ними осіб.

До кінця 2021 року НБУ має затвердити план дій щодо покращення професійної спроможності департаментів, які відповідають за банківський нагляд.

До кінця січня 2022 року КМУ зобов'язався розробити та схвалити дорожню карту повної або часткової приватизації Приватбанку та Ощадбанку, зокрема їхнього продажу міжнародним інвесторам з бездоганною репутацією.

До кінця лютого 2022 року Україна повинна опублікувати план повернення активів, виведених із збанкрутілих банків.

У цьому напрямку робота вже ведеться: створена робоча група, до якої увійшли представники НБУ, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, уряду та правоохоронних органів.

До кінця березня 2022 року Україна зобов'язалася покращити процедуру відбору голови Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, якого не можуть призначити з 2020 року.

Також парламент має ухвалити зміни до антикорупційного законодавства з метою посилення незалежності САП та встановлення механізму підзвітності її керівників. В енергетичному секторі Україна зобов'язалася запровадити доступну для всіх постачальників газу базу споживачів. Такий крок має посилити конкуренцію на ринку та спростити процес зміни постачальника.

До кінця травня 2022 року уряд має провести корпоратизацію державного "Енергоатома". У компанії має з'явитися наглядова рада, більшість членів якої повинні бути незалежними. Обиратимуть їх за допомогою прозорих процедур.

До кінця квітня 2022 року в Україні має закінчитися перевірка доброчесності членів Вищої ради правосуддя відповідно до ухваленого в липні закону.

Також в роботі розглянуто динаміка запозичень та погашення боргів Україною перед МВФ.

За весь період співпраці України та МВФ були отримані транші на загальну суму 32 900 млн. дол. Ці кошти у період отримання були спрямовані різні галузі економіки.

На рис. 3 зображено основні напрямки фінансування МВФ України та їх частини у загальній сумі траншів. Найбільша питома вага кредитів МВФ за весь час його співробітництва з Україною було спрямовано на поповнення резервів Національного банку, а саме 65%, або 21049,29 млн. дол. Це може

пояснюватися тим, що за достатньої суми резервів у НБУ спостерігається сприятлива ситуація на валютному ринку, яка визначалася подальшим прискоренням економічного зростання та стійким припливом іноземного капіталу країну.

Вагому частку у структурі наданих кредитів займає поповнення Державного бюджету України, а саме 26%, або 8495,41 млн. дол. Це, звичайно, пояснюється тим, що в Україні постійно спостерігається бюджетний дефіцит, який покривається позиковими коштами, включаючи та кредити від МВФ. Щодо підтримки курсу національної валюти, що займає лише 6% (1935 млн. дол.), то ця проблема також впливає на всі макроекономічні показники країни і безпосередньо залежить як від ситуації всередині держави, так і від подій на міжнародній арені. І підтримка платіжного балансу, що займає 3% (763,1 млн. дол.) – це результат першого траншу, який отримала Україна від МВФ на початку співробітництва, був зумовлений незбалансованістю зовнішніх платежів, а також тим, що грошова система країни була досить нестабільною. І результатом цього траншу стало збільшення експорту та, певною мірою, подолання інфляції.

У третьому розділі напрями вдосконалення співробітництва з МВФ розглянуто проблеми та ризики співробітництва України та МВФ, а також надані рекомендації щодо вдосконалення співпраці та перспективи співробітництва України та МВ. Керівництву в держави необхідно створити нову економічну програму, здатну вивести країну із кризи без нарощування боргових зобов'язань. Ключовими завданнями у сфері залучення ресурсів як регіональних фінансових організацій, так і МВФ для розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва України слід визначити: нарощування співпраці з провідними науково-технічними державами з метою здобуття нових знань з актуальних проблем фундаментальних і прикладних наук; організацію співробітництва у сфері розвитку інноваційної інфраструктури України; залучення інвестицій у високотехнологічні галузі вітчизняної економіки, а також для розвитку інноваційної системи з наближенням до

світових стандартів; сприяння підготовці управлінських кадрів для інноваційного підприємництва та створення ефективних механізмів комерціалізації технологій; використання співпраці в науково-технологічній сфері для реалізації завдання входження України до єдиного світового технологічного простору.

У подальшій реалізації проектів з МВФ мають бути враховані такі пріоритети, як наукова кооперація для забезпечення науково-технічного прогресу. Проекти, фінансовані МФО, слід орієнтувати на просування на європейські ринки українських технологій і наукоємних товарів, підвищення рівня комерціалізації вітчизняних технологій і виробництва в Україні на їх основі конкурентоспроможної високотехнологічної продукції для експорту тощо. Також доцільно спрямовувати кошти МВФ у проекти, котрі сприяють розвитку експортних операцій та імпортозаміщення.

Виконувати необхідно не попередні рекомендації МВФ, а узгоджені програми, які насправді повинні бути планом дій уряду України, а не лише переліком умов, на яких надаються міжнародні позики. Формування стосунків України з таким системним кредитором, як Міжнародний валютний фонд (МВФ), співпраця з яким потребує виконання зобов'язань щодо орієнтирів і заходів економічної політики за широким спектром питань, має відбуватися на засадах узгодженості таких зобов'язань зі стратегічними орієнтирами, визначеними на національному рівні.

Отже, Меморандум між Україною та МВФ слід розглядати не як умови, на яких міжнародні кредитори готові надати позики, а як наміри України щодо подальшої реалізації політики соціально-економічної модернізації, підтримані авторитетними експертами, реалізація яких матиме матеріальну (фінансову) підтримку з боку Фонду. За відсутності такого підходу слід зважати на ризик погіршення відносин з МВФ у зв'язку з труднощами та ймовірним одностороннім переглядом (або однобічним трактуванням) досягнутих домовленостей. Як свідчить український досвід, ще не було випадків того, щоб відхилення від узгоджених з МВФ програм дій

призводило до покращення економічної ситуації в країні. Натомість зворотних прикладів – достатньо.

Дуже важливим є використання статусу України як члена Фонду. Серед пов'язаних з цим організаційних проблем слід виділити статус та дієвість українського представника в МВФ. Його офіційний статус було знижено у зв'язку зі змінами в групі для голосування, – внаслідок чого ми стали не другою, а третьою країною групи за кількістю голосів. Це позначилося й на дієвості українського представника, яка фактично стосується лише інформування та організації переговорного процесу з МВФ щодо кредитів для України, залишаючи поза незалежною увагою питання глобальної діяльності МВФ, її реформування та взаємодії з іншими країнами поза групою, з якими Україна могла б мати спільну позицію з різних питань (підвищуючи, таким чином, вагу України у МВФ в цілому).

У цьому ж контексті слід вказати на те, що українська влада фактично самоусунулася від роботи з українцями (у тому числі громадянами України), які працюють в апараті МВФ-МБРР (біля 40 осіб). Цілеспрямована кадрова робота щодо підтримки залучення українців до роботи в МВФ-МБРР підвищила б статус України в експертному середовищі.

Накопичений досвід співпраці та наявний кадровий потенціал також дають Україні підстави для безпосереднього долучення до процесу реформування МВФ.

ВИСНОВКИ

1. МВФ є спеціалізованою установою ООН із дуже широкою автономією. Фонд було засновано у 1945 році для сприяння монетарному співробітництву та торгівлі, забезпечення фінансового зростання та збільшення зайнятості населення. До Фонду входять 189 держав, які керують організацією через Раду Директорів. МВФ як сучасна міжнародна організація володіє міжнародною правосуб'єктністю. Обсяг цієї правосуб'єктності

аналогічний до інших міжнародних організацій, зокрема спеціалізованих установ ООН.

Договірна працездатність МВФ має притаманні їй особливості. Згідно Статуту МВФ, ця організація позбавлена права договірної ініціативи, якщо щодо укладання договорів про надання допомоги державам. Але в інших сферах таке право обмежується лише цілями організації. Унікальною особливістю МВФ є те, що договори які укладає Фонд не підлягають реєстрації в Секретаріаті ООН. Привілеї та імунітети МВФ відповідають обсягам привілеїв та імунітетів інших міжнародних організацій. Але судовий імунітет МВФ має винятки, до яких входять усі зобов'язання, що випливають з контрактів. Також персоналу МВФ надається імунітет від юрисдикції під час виконання офіційних обов'язків (крім усіх інших імунітетів). Такий вид імунітету, зазвичай не виокремлюють в окремий пункт в інших міжнародних організаціях. Виконавчій раді МВФ право тлумачити про норми та імунітет надається дуже рідко. На сучасному етапі розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин МВФ відіграє ключову роль у світовій фінансовій політиці шляхом надання фінансової, технічної та аналітичної допомоги країнам-членам, а також здійснює нагляд за міжнародною валютною системою.

2. Діяльність МВФ спрямована на забезпечення глобальної фінансової стабільності. У цьому ракурсі фонд визначає три основні цілі фінансування:

- мінімізацію цінових шоків та сприяння належному обслуговуванню заборгованості;
- створення сприятливих умов для залучення фінансування від інвесторів та донорів;
- раннє запобігання виникненню криз.

Перевагою кредитів МВФ є низька процентна ставка. Реальна процентна ставка за кредитом МВФ завжди є нижчою від середньої ринкової і оцінюється Офісом незалежної оцінки МВФ. Фінансово-кредитна діяльність

МВФ проводиться на основі розробленої системи спеціальних програм. Які можна віднести до двох напрямків: з пільговими умовами кредитування, та непільгових програм.

Фінансово-кредитна діяльність МВФ здійснюється завдяки гнучкій системі фінансових інструментів для надання країнам-членам фінансової допомоги відповідно до їх потреб. Кожен із цих фінансових інструментів має свої переваги і недоліки, тому Фонд використовує їх в залежності від визначених пріоритетних цілей. На теперішній час результатами діяльності МВФ є як позитивні зміни в економіках країн що отримують допомогу, так і негативні, як наприклад подальше збільшення боргу країн з низьким рівнем доходу, чи реалізація програм на пострадянському просторі. Отже, неможливо оцінювати вплив МВФ на світову економіку.

3. Співпраця України та МВФ здійснюється на основі Статуту та Угоди МВФ, а також на основі Меморандумів про співпрацю. Згідно цих законодавчих документів, не може брати участі у розробці нормативних документів МВФ тому її співпраця з Фондом базується на прийнятті цих документів. Відповідно, через незначну квоту вплив Україна може впливати на рішення МВФ лише з узгодженням з іншими державами, виокремленої групи держав до яких вона відноситься. Група у яку входить Україна налічує 12 держав: Нідерланди, Україна, Румунія, Ізраїль, Болгарія, Хорватія, Боснія і Герцеговина, Грузія, Кіпр, Молдова, Вірменія, Македонія. Найбільшу кількість голосів у даній групі мають Нідерланди, друге місце займає Україна. Відповідно, Україна призначає заступника Директора групи.

Згідно Закону України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» від 24 червня 1992 року № 2402-ХІІ [18], відповідно до якого на Міністерство фінансів України (Мінфін) покладається здійснення всіх фінансових операцій між Україною та міжнародними фінансовими організаціями (МФО).

Згідно з вищезгаданим Законом Україна виступає як позичальник, Національний банк України (НБУ) – як банк – держатель коштів МФО, які здійснюють фінансування в межах України. В разі потреби Мінфін або НБУ надають інструкції, що необхідні для виконання зобов'язань України. Крім того, НБУ є розпорядником кредитів, отриманих від МВФ, а погашення та обслуговування наданих кредитів здійснюється його коштом.

Організаційна схема для отримання позики Україною від МВФ не відрізняється від інших країн-членів. Цей процес складається з двох етапів:

1) країна надсилає запит стосовно бажання отримати фінансову допомогу, але перед формальним зверненням країна зобов'язана провести консультації зі співробітниками Фонду, що включають оцінювання стану економічної та фінансової ситуації, обсягу необхідної допомоги та умов щодо її надання;

2) лише після перемовин з Фондом між МВФ та країною-позичальником підписується Меморандум про фінансову та економічну політику, який окреслює цілі та комплекс макроекономічних і структурних трансформацій, що уряд країни-позичальника зобов'язується здійснити для отримання кредиту; згодом співробітники Фонду від імені країни позичальника надають до Виконавчої ради МВФ Листа про наміри, де шляхом голосування вирішується питання про те, чи надавати фінансову допомогу країні.

4. Україна співпрацює з Міжнародним валютним фондом вже протягом 26 років, а саме починаючи з 1994 року. Історію співпраці України з МВФ можна поділити на 8 основних етапів, кожен з яких характеризувався певними особливостями та умовами.

Перший етап (1994–1995 роки). Україна започаткувала співробітництво програмою системної трансформації позики на суму 0,763 млрд. дол. Основною метою цієї програми було підтримати платіжний баланс України. Результатом цієї програми стало збільшення експорту, певною мірою подолання інфляції. Однак, незважаючи на ці позитивні

зміни, економічна ситуація в країні й досі залишалася нестабільною, що й зумовило продовження і поглиблення співпраці з Фондом.

Другий етап (1995–1998 роки) – це трирічна програма Stand-by, за якою в Україну надійшли кредити від МВФ на загальну суму 1,935 млрд. дол. Основна мета цих кредитів полягала у підтримці та стабілізації курсу національної грошової одиниці, а також у фінансуванні дефіциту платіжного балансу. У березні 1998 року програма кредитування була зупинена. Це було спричинено тим, що Україна не виконала ключових на той час вимог МВФ щодо дефіциту бюджету, а також темпів зростання грошової бази. Внаслідок, Україна недоотримала досить значну суму кредиту, яка мала надійти.

Третій етап співпраці (1998–2002 роки) проходив за програмою розширеного фінансування «Extended Fund Facility» (EFF). За цією програмою передбачалося надання кредиту в розмірі 2,6 млрд. дол. Та за результатами програми Україна отримала 1,59 млрд. дол. Ці кошти поповнили валютні резерви Національного банку України. Але країна отримала не всю суму, про яку йшлося на початку програми, тому що МВФ виявив недостовірність звітів НБУ про золотовалютні резерви за 1996–1998 роки. На початку 2001 року в Україні спостерігалось покращення основних макроекономічних показників, таких як зростання ВВП, зниження рівня інфляції, що також було зумовлено введенням у 1996 році нової національної грошової одиниці – гривні.

Четвертий етап (2002–2008 роки) передбачав співпрацю на безкредитній основі в межах річної програми «попереджувальний Stand-by». Це давало би змогу Україні у разі виникнення проблеми з валютними резервами або з платіжним балансом країни отримати від МВФ зарезервований кредит у розмірі 0,61 млрд. дол., що дорівнювало 30% від квоти України. У період з 2005 до 2008 року співпраця України та МВФ була сконцентрована у сфері технічної допомоги.

П'ятий етап (2008–2014 роки) припав на розгортання світової кризи на фінансових ринках. Ця криза досить вагомо вплинула на економічну та

фінансову ситуацію в Україні. Уряд нашої держави було подано заявку на отримання нової програми співробітництва Stand-by. Таким чином, у 2008 р. була прийнята дворічна програма кредитування на суму 16,4 млрд. дол. У межах цієї програми Україна отримала три транші в сумі 10,6 млрд. дол. Перший з них у терміновому порядку надійшов до золотовалютних резервів Національного банку. Частина другого та третя частина траншу в повному обсязі були зараховані до Державного бюджету України. 28 липня 2010 року Радою директорів МВФ була ухвалена оновлена програма Stand-by на суму 15,1 млрд. дол. терміном на 2,5 року. Програма, що була затверджена у 2008 році, була скасована, а також і всі транші, які залишалися за тією угодою. Згідно з оновленою угодою, наша держава отримала два транші, перший на суму 1,89 млрд. дол. та другий на суму 1,5 млрд. дол. З коштів, наданих за цією програмою, близько 2 млрд. дол. були спрямовані на підтримку Державного бюджету. Однак подальші транші, які мали надаватися відповідно до цієї програми, не надійшли через невиконання Урядом України умов співробітництва з МВФ.

Шостий етап (2014–2017 роки) був зумовлений приходом до влади в Україні нового Уряду, який почав виконувати попередні умови співпраці. Таким чином, було ухвалено рішення про початок нової програми Stand-by на загальну суму 16,5 млрд. дол. За цією програмою Україна отримала два транші на суми 3,1 млрд. дол. та 1,3 млрд. дол. Однак ситуація в країні була досить нестабільною через гостру економічну та політичну кризу в державі. У зв'язку з цим вже 11 березня 2015 року МВФ ухвалив заміну програми Stand-by на нову чотирирічну програму «Механізм розширеного фінансування» EFF. Всі чотири транші за цією програмою були спрямовані на поповнення резервів Національного банку.

Сьомий етап (2018 рік). У жовтні 2018 року домовлено про нову 14-місячну програму Stand-by, що замінила попередню EFF і мала завершитися у березні 2019 року. Передбачено обсяг фінансування 3,9 млрд. дол. Угоду укладено за тісної співпраці з ЄС і Світовим банком. Ця програма була

спрямована на зменшення інфляції та на проведення реформ податкового адміністрування, фінансового та енергетичного секторів. Таким чином, у грудні 2018 року був виділений транш за цією програмою у розмірі 1,38 млрд. дол..

Восьмий етап (2019 - по теперішній час). Після телефонної розмови Президента України та директора-розпорядника МВФ 7 грудня 2019 року була розпочата нова програма кредитування на три роки загальним обсягом у 5,5 млрд. дол. Нині Національний банк заявляє, що у нього достатня сума золотовалютних резервів. Зараз Україна проводить переговори з МВФ про надання наступного траншу, який відповідно буде зарахований до Державного бюджету для покриття його дефіциту.

На всіх етапах співпраці України з МВФ, основні вектори кредитування МВФ практично завжди були спрямовані на стабілізацію курсу національної валюти – української гривні, на поповнення резервів Національного банку задля зміцнення курсу гривні та зменшення рівня інфляції тобто не на покращення економічного рівня населення: підвищення заробітних плат, пенсій, соціального забезпечення загалом.

5. Співпраця з МВФ є невід'ємною частиною політики, яку проводить Уряд нашої країни. Доцільність та корисність залучення кредитів від МВФ залежить від їхнього цільового використання. Країна може залучати кредити Фонду для модернізації чи створення нових технологій, розвитку бізнесу, покращення соціально-економічних умов. Відповідно, таке кредитування є надзвичайно вигідним завдяки низьким процентним ставкам по кредитах. Ресурси, отримані від МВФ, не повинні використовуватися для «затикання дірок» у бюджеті, а повинні мати довгостроковий та збалансований характер, зокрема, бути спрямовані на реформи в конкретних галузях та реалізацію конкретних проектів. Звичайно ж, надаючи нашій державі кредити, Фонд повинен мати гарантії їх повернення, іншими словами, він повинен мати впевненість у нашій платоспроможності в майбутньому. Саме тому керівництво МВФ і ставить високі вимоги до української влади задля

проведення реформ, які зміцнюватимуть економіку, стимулюватимуть збільшення надходжень до бюджету, збільшення усіх макроекономічних показників.

6. Співпраця України з МВФ є позитивним явищем, адже вона може стати гарантією нових економічних реформ, міцності гривні щодо іноземної валюти, підвищення життєвого рівня громадян України. Проте кредити потрібно буде віддавати, і вони збільшують державний борг, а це негативно позначається на соціально-економічній ситуації та поглиблює фінансову кризу країни. Тому першочерговими завданнями нині є проведення програми економічних перетворень, які розвиватимуть економіку, стимулюватимуть розвиток бізнесу, збільшуватимуть дохідну частину бюджету. Таким чином, у майбутньому співпраця нашої держави з МВФ ґрунтуватиметься не на покритті дефіциту бюджету, а на залученні додаткових коштів для інвестування їх в економіку, розвитку нових технологій

7. Україні слід здійснити конкретні кроки, спрямовані на підвищення рівня співпраці у відносинах з Міжнародним валютним фондом з тим, щоб забезпечити реальну можливість продовження кредитної. З цією метою необхідно приділити більше уваги не лише виконанню програми економічних дій, узгодженої з МВФ, та забезпеченню її сприйняття державними установами як плану заходів, які потрібні не тільки для отримання кредитів, але й для реального реформування економічної системи країни, для розвитку відносин з МВФ стосовно інших напрямів діяльності цієї міжнародної організації. Серед таких заходів наступні:

1) Проводити незалежний моніторинг ходу реалізації програм та проектів, які фінансуються з використанням коштів МВФ.

2) Провести відкритий конкурс на розробку методики комплексної оцінки ефективності проектів, які фінансуються з використанням коштів МВФ.

3) Запровадити прозорий порядок відбору проектів, які фінансуються з використанням коштів МВФ – в основі якого повинен бути покладений

принцип визначення пріоритетності проектів на основі комплексної оцінки їхньої ефективності з тим, щоб статус «національних проектів» отримували найбільш важливі та ефективні з них і саме вони, у першу чергу, претендували на фінансування з боку МВФ.

АНОТАЦІЯ

Островська О.О. «Співпраця України з Міжнародним Валютним Фондом: результати та перспективи» на правах рукопису.

Дисертаційна робота присвячена комплексному дослідженню правових засад діяльності Міжнародного валютного фонду та правовим проблемам співробітництва Міжнародного валютного фонду з Україною. Розглянуті історичні та методологічні умови виникнення та еволюції МВФ, визначені економіко-правові критерії, за якими він змінювався і розвивався. Досліджені особливості правосуб'єктності МВФ, його правове наповнення та характеристики. На основі історичного розвитку відносин МВФ з Україною досліджені правові засади цього співробітництва, форми та умови залучення кредитних ресурсів МВФ в Україні, а також виявлені правові проблеми на етапах співробітництва. Встановлено, що законодавство України, яке регулює на території держави виконання норм правової системи МВФ, містить ряд прогалин і колізій, не охоплює усю сферу правовідносин з МВФ.¹⁹ У роботі наведено ряд власних визначень правових категорій та пропозицій щодо змін у законодавство України з метою усунення прогалин і неузгоджень, що сприятиме зростанню ефективності співробітництва з МВФ.

Ключові слова: Міжнародний валютний фонд, курс валют, валютний капітал Фонду, , норми правової системи МВФ, міжнародний кредитний договір, міжнародно-правова відповідальність., міжнародне кредитування, зовнішній борг, транш. інструменти фінансування, зовнішній

державний борг, міжнародні резерви, економічний суверенітет.